

Ikke ett minutt å miste!

BOKOMTALE: Beauvoirs eksistensialistiske etikk handler blant annet om å demaskere undertrykkende myter og om frigjøring fra kjønnsstereotyper. En ny antologi viser på glimrende vis hvordan hennes tverrfaglige arbeidsmåte dessuten er et eksempel til etterfølgelse innen humanistisk forskning.

Av Else I. Wiestad, professor emerita i filosofi

"Jeg har ikke ett minutt å miste!" skriver den 19 år gamle studenten [Simone de Beauvoir](#) (1908-86) i dagboken sin. Alt nå viser hun et utålmodig og søkende sinn, og et sterkt ønske om å forstå mennesket og dets vilkår. Hun har mye å utrette.

Artiklene i boken *Simone de Beauvoir. A Humanist Thinker* (2015) gir et forsvar for [humaniora](#) og for betydningen av humanistisk forskning. Forfatterne viser på en overbevisende måte hvordan Beauvoirs tverrfaglige tilnærming til sine temaer kan tjene som modell for humanistisk forskning, for hvordan den bør drives og kan fornyes, gitt kompleksiteten i det menneskelige feltet.

Filosofi og litteratur utfyller hverandre, slik Beauvoir ser det. Begge er hver på sin måte viktige redskaper til å utforske og forstå menneskelige og sosiale fenomener.

Redaktørene Tove Pettersen og Annlaug Bjørnsnøs, som er professorer i henholdsvis filosofi og litteratur, dekker de fagfeltene Beauvoir særlig arbeidet med og utfoldet seg i.

Nytenker historien

Simone de Beauvoir plasserer seg i en tradisjon som kan føres tilbake til renessansens *Studia Humanitatis*. Hun fremstår som en humanistisk forsker *per excellence*, både hva angår temaer, spørsmålstillinger og metoder, hevder artikkelforfatteren Christine Daigle.

Samtidig går Beauvoir ut over [renessansens program](#), blant annet når hun innarbeider kvinne- og [kjønnsperspektiver](#) i sine studier. Renessansehumanistenes studier begrenset seg i stor grad til det mannlige mennesket. I verket *Det annet kjønn* (*Le deuxième sexe*, 1949) nytenker Beauvoir både historien og den humanistiske forskningen, og bygger på en ontologi som ikke ekskluderer det kvinnelige. Verket kan derfor betraktes som paradigmatisk for kritisk tenkning, hevder Daigle.

Som medredaktør for og bidragsyter i tidsskriftet *Les Temps Modernes* var Beauvoir også en inspirerende formidler av utenlandsk filosofi og litteratur, ifølge Stève Bessac-Vaure. Gjennom omfattende lesning, personlige nettverk og mange utenlandsreiser promoterte hun andre lands

litteratur. Mange av forfatterne hun skriver om, som Heinrich Böll, Richard Wright og Thomas E. Lawrence, var til da ukjente for franske lesere. Det ga unge skribenter nye impulser og utvidet vinduet deres mot verden.

Beauvoirs humanisme bygger på et syn på mennesket som fritt, rasjonelt, relasjonelt og transcenderende, understreker Tove Pettersen i sitt bidrag. Som eksistensialistisk humanist er hun dypt engasjert i menneskers behov, vilkår og velferd, i deres liv, erfaringer og verdier, og i måten de skaper verdier på.

De ti artiklene i boken spenner vidt, slik også Beauvoirs forfatterskap gjør det. De tar opp aktuelle temaer som frihet og frihetens vilkår, identitet, kjønnsroller i endring, handling og solidaritet med undertrykte og meningen med livet. Temaene blir belyst fra ulike perspektiver og fag som filosofi og etikk, [litteratur](#), [psykoanalyse](#), historie, idéhistorie og poststrukturalisme.

Beauvoirs interdisiplinære tilnæringsmåte, blant annet i *Det annet kjønn*, vitner om en dyp interesse for forskning fra ulike fagdisipliner, en forskning hun viser til og bruker for å bygge opp standpunktene sine, påpeker Erika Ruonakoski.

Tråden i første del av artikkelsamlingen, "Kritisk tenkning og metode", er derfor måten Beauvoir kombinerer original tenkning og et nyskapende skjønnlitterært forfatterskap med en omfattende humanistisk kunnskap. Siden mennesker er forskjellige og alltid plassert i en bestemt kontekst, trengs det ulike perspektiver, metoder og uttrykksmåter for å forstå menneskene i all deres kompleksitet.

Andre del av boken belyser Beauvoirs eksistensialistiske tenkning med utgangspunkt i temaene [frihet](#), avhengighet og tvetydighet.

Tredje del, "Litteratur som et laboratorium", ser på hvordan Beauvoir bruker litteraturen som et middel til å studere og teste ut implikasjoner ved valg og handling. Hun betrakter både eget og andres liv som en arena der vi undersøker og prøver ut hva det er å være menneske i en moralsk, sosial eller politisk kontekst.

Frihet som mål

For meg som filosof er bidragsytternes tolkning og analyse blant annet av temaene *frihet* og *opplevd tid* interessant. Frihet er ikke det samme som å kunne "gjøre hva man vil", hevder Beauvoir. Hun legger vekt på menneskets opprinnelig gitte frihet, men fremhever også frihetens grenser. I en klargjørende og velskrevet artikkel går Tove Pettersen nøyere inn på det sentrale frihetsbegrepet, som ifølge Pettersen kan tredeles.

For det første postulerer Beauvoir at mennesket er fritt, at vi har en *ontologisk* eller eksistensiell

frihet som er gitt for alle, uansett kjønn eller sosial bakgrunn. Vi er alle født frie. Men friheten må oppdages, velges og realiseres i en konkret situasjon. Den situasjonen et menneske står i kan enten åpne eller stenge for muligheten til å ta den opprinnelig gitte friheten i bruk.

Beauvoir taler derfor for det andre om en *konkret* frihet. Den må virkeligjøres i en situasjon. Hvis mennesker eksempelvis mangler sosiale eller politiske rettigheter, lever i fattigdom eller nød, eller blir møtt med fordommer knyttet til kjønn eller gruppe, er det langt vanskeligere å handle fritt enn det er det for mer heldigstilte individer og grupper. Den ontologiske friheten virker derfor alltid sammen med den konteksten vi befinner oss i. Uten for eksempel rettigheter er det vanskelig å nyte godt av den ontologiske friheten.

For det tredje har vi *moralsk* frihet når vi handler slik at både vår egen og andres frihet blir respektert og beskyttet. Hvis vi anerkjenner andres frihet i samme grad som vår egen, vil vi ikke ta valg som begrenser andres mulighet til å leve et selvstyrt og verdig liv. Vi vil velge alternativer som gjør at også andre kan utfolde og utvikle seg.

MER OM FRIHET: [Frihet som oppdragelse](#) • [Frihetens pris](#) • [Til forsvar for friheten](#)

Beauvoirs frihetsbegrep er en viktig nøkkel til å forstå den eksistensialistiske filosofien hun utvikler i flere av sine verk, både de filosofiske og de skjønnlitterære. Ikke minst gjelder det hennes analyse av kvinners situasjon og frihetsmuligheter i det kjente verket *Det annet kjønn*.

Den sekulære humanismen Beauvoir står for forutsetter ifølge Pettersen et syn på frihet som en stadig bevegelse, et mål mennesket alltid streber etter og beveger seg mot.

I en senmoderne tid, hvor alle horisonter synes vikende og vage, virker det befriende å møte Simone de Beauvoirs appell til å delta, til å bli seg bevisst at man alltid velger, også når man frasier seg valgmuligheter. Man inngår alltid i en konkret situasjon som man forholder seg til på en eller annen måte. Vi er alltid tilstedeværende i en sammenheng vi svarer på og gjør eller unnlater å gjøre noe med. Vår atferd er derfor situasjonsbetinget, men ikke situasjonsdeterminert.

Opplevd tid

[Tid](#) og endringer i tid er et gjennomløpende tema i Beauvoirs litterære og filosofiske forfatterskap, ifølge Annloug Bjørnsnøs. Hun tar for seg Beauvoirs oppfatning av tid med vekt på den metafysiske romanen *Mandarinene* (1954).

Denne romanen, som Beauvoir fikk den høythengende Goncourt-prisen for, handler om en gruppe franske intellektuelle i tiden rett etter andre verdenskrig. *Mandarinene* forteller om tapte illusjoner, nye verdier og endrede visjoner – endringer som Beauvoir synliggjør og utforsker i sin roman.

Tiden hun beskriver er i forandring: Menneskene er preget av tapene og lidelsene krigen påførte dem, samtidig som de må forme en ny fremtid. Det er en usikker tid. Karakterene i romanen må derfor stadig stille spørsmål ved og reorientere seg i den situasjonen de står i.

Bjørnsnøs klare og inngående analyse av verket, også i lys av tidsforståelsen til Reinhardt Koselleck og Paul Ricœur, viser at litteraturen i dette tilfellet avdekker en spesiell oppmerksomhet på og bevissthet om tid hos personer i en krevende oppbruddstid.

Beauvoir var i fortløpende dialog med andre filosofer og forfattere, så som med [G.W.F. Hegel](#), [Martin Heidegger](#) og [Virginia Woolf](#). Samtidig tydeliggjør Juliana de Albuquerque Katz hennes selvstendige bidrag og forståelse blant annet av intersubjektivitet og relasjonsetikk. Hun gjør det med utgangspunkt i og ved å stille spørsmål til Beauvoirs metafysiske roman *Alle mennesker er dødelige* (*Tous les hommes sont mortels*, 1946).

Barbara Klaw får i sitt bidrag frem hvordan litterære bilder og filosofiske forestillinger påvirker hverandre på tvers av kulturer, og hvordan en etisk bevisst og respektfull mentalitet kan utvikle seg. Hun er særlig opptatt av påvirkningen fra Virginia Woolf på Beauvoir. Både karakterene i Woolfs *Orlando* (1928) og i Beauvoirs roman *Alle mennesker er dødelige* er ifølge Klaw tidlige eksempler på hvordan mennesker av begge kjønn kjemper med og prøver å nå ut over sin tids tilskrevne kjønnsroller.

Verdifulle bidrag

I dag utfordres de humanistiske verdiene blant annet med masseflukten fra Midtøsten og Syria til Europa. Simone de Beauvoir er en veiviser både til refleksjon og handling i en tid der menneskers liv og frihet er alvorlig truet.

Avhengig av fagtilhørighet og -interesser, tilfører denne tverrfaglige boken om Beauvoir mye nytt, samtidig som den utfordrer den humanistiske forskningens mål, metoder og modeller. Den vel gjennomarbeidede og intellektuelt utfordrende artikkelsamlingen gir svært verdifulle bidrag til Beauvoir-forskningen, og blir ventelig et standardverk på dette feltet i årene som kommer. Samtidig gir den - uansett fagtilhørighet - viktige innspill til diskusjonen om hvordan humaniora kan fornyes og endres.

MER OM FRANSK FILOSOFI: [Alain Badiou](#) • [Luce Irigaray](#) • [Jacques Rancière](#)